

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2025

Sila slabých

„Failing to plan is planning to fail.“

Benjamin Franklin

Citovaný aforizmus sa pripisuje jednému z otcov zakladateľov Spojených štátov amerických. Jedná sa však už o viac-menej zľudovený a sprofanovaný výrok, ktorý by sme voľne preložili ako *„zlyhať v plánovaní znamená plánovať zlyhanie.“* Každý jeden človek v nejakej miere plánuje. Týka sa to napr. aj individuálnych a rodinných financií. Každý si vo svojom rozpočte prepočíta, koľko toho môže voči svojim príjmom spotrebovať, koľko môže investovať, prípadne usporiť na horšie časy a koľko potrebuje vydať na splácanie svojich dlhov. Nejednen človek ma vytvorený finančný plán s cieľom vybudovať finančný majetok, alebo si v nejakom časovom horizonte kúpiť byt či auto. Prípadne v dlhodobom horizonte šetriť na dôchodok so zachovaním alebo znásobením svojej kúpnej sily. Z menšej rodinnej jednotky môžeme prirodzene prejsť napr. na väčšiu jednotku, napr. spravovanie financií podniku, ktorý plánuje svoju prevádzku a ďalší rast prípadne expanziu na nové trhy. Každá zdravá firma aj jednotliviec to robí s jednoduchým cieľom – mať sa lepšie. Málokto si asi dáva za cieľ nebankrotovať. Takýto cieľ si dáva už niekto, kto niečo pokazil. Je teda prirodzené, že tak ako si predstavuje spravovanie domáceho či firemného rozpočtu, očakávame že rovnako bude aj štát plánovať a spravovať svoju fiškálnu politiku. Je to síce zjednodušené porovnanie, lebo na rozdiel od domácnosti, ak štát nemá peniaze, môže si ich ľudovo povedané, nechať vytlačiť v centrálnej banke cez tzv. kvantitatívne uvoľňovanie ^[1], alebo jednoducho refinancovať svoje dlhy novými dlhopismi, až do kým nájde dostatok veriteľov.

V nasledujúcom texte budem teda uvažovať nad tým, ako dôležité je riadenie, plánovanie v štáte. A to aj v kontexte opakujúcich sa konsolidačných balíčkov. Je to vlastne uvažovanie o povahe štátu ako takom. Aký štát vlastne máme? Ako štát spravuje a prerozdeľuje svoje zdroje? A aký štát by sme chceli vôbec mať?

V súčasnosti máme na Slovensku zmiešanú trhovú ekonomiku. Ide o kombináciu voľného trhu, čiže súkromného vlastníctva, konkurencie, podnikania s prístupom na celoeurópsky trh a na druhej strane štátnych zásahov ako sú regulácie, sociálne programy a verejné služby poskytované štátom. *„Hospodárstvo Slovenskej republiky sa zakladá na princípoch sociálnej a ekologickej orientovanej trhovej ekonomiky.“* – Ústava SR, článok 55. Takéto zriadenie sa prirodzene vyvinulo v slobodných a demokratických spoločnostiach. Podľa F.A Hayeka sa jedná o tzv. spontánne vyvinutý poriadok, ktorý môže fungovať len v slobodných, demokratických a kapitalistických spoločnostiach.^[2] Jedná sa teda o charakteristický model fungovania vo väčšine vyspelého západného sveta, pričom v jednotlivých štátoch sa rozlišuje miera daňovo-odvodového zaťaženia a rozsah poskytovaných služieb štátu. Vznikajú tak rozdiely v tzv. veľkosti štátu. Napríklad niektoré

štáty sa snažia zaujať svojimi sociálnymi politikami a dávkami, ktoré poskytujú, iné sa snažia zaujať napr. nižšími daňami na prilákanie zahraničného kapitálu.

Naproti tomu tu máme umelo vytvorený konštrukt socialistického centrálneho hospodárstva podľa teórie Karla Marxa. Slovensko je dobrým príkladom na porovnanie súčasného liberálneho hospodárstva s centrálne plánovaným hospodárstvom, keďže od roku 1945 do roku 1989 sme mali ako súčasť Československa socialistické totalitné zriadenie. Ludwig von Mises definuje socializmus ako systém, v ktorom neexistuje súkromné vlastníctvo prostriedkov výroby [3]. Prípadne tieto prostriedky sú výhradne pod kontrolou štátu, čiže kolektívu. V realite to znamená, že štát vlastní tovareň, pôdu, stroje a nie jednotlivci alebo súkromné podniky. Ďalším kľúčovým problémom je, že keď štát všetko vlastní a kontroluje, tak sám štát resp. ním poverený centrálny plánovač, čiže úradník, aj určuje ceny všetkých tovarov a služieb. Spoločnosť tak existuje bez voľného trhu so skutočnými cenami. Ceny sú pritom jedinečnými signálmi pri obchode a definovaní hodnoty jednotlivých statkov pre všetkých účastníkov trhu. Bez tejto spätnej väzby nie je možné optimálne alokovať zdroje, porovnávať náklady a prínosy, rozhodnúť, čo sa oplatí vyrábať a v akej miere. Keď výroba a vlastníctvo nie sú v rukách súkromných subjektov, klesá motivácia k efektívnosti, inováciám a zvyšovaniu produktivity. Mises tvrdí, že socialistické systémy majú tendenciu mať vysoké náklady, plytvanie a nižší výkon. Keďže ekonomika je mimoriadne komplexná sústava, zahŕňajúca milióny aktérov, produktov, zdrojov, požiadaviek, preferencií, tak centrálni plánovači jednoducho nemôžu mať dostatok informácií ani času, aby spravili všetky rozhodnutia optimálne, čo v systéme založenom na maximálnej možnej kontrole všetkého, vedie k deštrukcii celej spoločnosti. Znamená to, že umelo vytvorený konštrukt nemôže nahradiť a už vôbec nie vylepšiť kapitalistické zriadenie.

Zázrak na rieke Han

Praktickejším príkladom porovnania socializmu 20. storočia v našej krajine s kapitalizmom na Slovensku v 21. storočí, je pozrieť sa na rozdiely medzi Severnou a Južnou Kóreou. Po kapitulácii Japonska sa Kórea dočasne rozdelila na Severnú časť (nad 38. rovnobežkou) a bola obsadená Sovietskym zväzom. Južná časť (pod 38. rovnobežkou) bola pod vplyvom Spojenými štátov amerických. Občas sa stane, že dočasné riešenia sa stanú trvalými, a eskalujúca studená vojna viedla k tomu, že k zjednoteniu Kórei nedošlo. Na severe tak máme dnes KĽDR so socialistickým, totalitným, centrálne riadeným hospodárstvom a oproti tomu Južnú Kóreu, ktorá prijala trhové princípy a demokraciu (hoci spočiatku autoritársku). Práve počiatky po občianskej vojne sú zaujímavé, keďže industriálne vyspelejší bol sever a Južná Kórea bola zaostalejšia. Južná Kórea bola ešte v 60. rokoch 20. storočia vojnou zdevastovanou krajinou bez prírodných zdrojov a rozvinutého hospodárstva. Dlhé dekády nasledujúceho hospodárskeho rastu boli podmienené štátom vytvoreným súkromným sektorom. Základnými zmenami bola radikálna pozemková

reforma, ktorá posilnila drobné súkromné vlastníctvo pôdy malými roľníkmi, čím získali obyvatelia motiváciu pracovať. Ďalším krokom bol nástup štátom riadeného exportného rastu prostredníctvom prvých podnikateľských skupín, z ktorých neskôr vznikli veľké rodinné konglomeráty [4]. V slobodných kapitalistických spoločnostiach vznikol voľný trh postupne prirodzeným vývojom a odbúraním prekážok voľného obchodu, čo viedlo k zbohatnutiu národov. V Južnej Kórei sa rast bohatstva naštartoval rozhodnutím tzv. osvieteného autoritárskeho prezidenta, ktorý určil, aké odvetvia bude štát podporovať, napr. formou lacných pôžičiek alebo pomocou prístupu k zahraničnému kapitálu. Najprv sa krajina orientovala na ľahký odevný, obuvnícky priemysel. Neskôr na ťažší priemysel, napr. strojárstvo. Jednotlivé firmy si na území Južnej Kórei až tak nekonkurovali, konkurovať sa snažili na celosvetovom trhu, avšak s výraznou podporou štátu. Tieto konglomeráty sa nazývali Chaeboly a veľakrát sa vo svojej histórii transformovali. Flexibilne sa prispôbovali meniacim sa trhovým podmienkam. Napríklad taký Samsung prešiel od potravinárstva, kde v začiatkoch predával ryžu, cez stavebníctvo, zdravotníctvo, námornú prepravu, domáce spotrebiče bielej techniky, až po počítače a smartfóny. Obdobne firma LG, ktorá od chemického priemyslu tiež prešla k polovodičom a telekomunikáciám. Obdobnými príkladmi sú aj firmy ťažšieho priemyslu ako Hyundai a Kia. Konglomeráty sa aktuálne na Juhokórejskom HDP podieľajú približne 60%, pričom samotný Samsung generuje 20% HDP. Nebolo by to všetko možné bez slobody jednotlivých majiteľov – akcionárov týchto konglomerátov, investícií do vedy a výskumu a bez kvalifikovanej pracovnej sily. Južná Kórea sa tak spolu s krajinami ako Singapur a Taiwan radí k tzv. ázijským tigrom, čiže krajinám s dlhodobým ekonomickým rastom. Z pohľadu štátu bola urobená aj domáca úloha v podobe investícií do dopravnej infraštruktúry a do kvalitného školstva. Krajina prešla od poľnohospodárstva bez priemyslu do vedomostnej ekonomiky a to vďaka pracovitosti a investíciám do ľudského kapitálu. Život jednotlivých generácií Kórejčanov sa skokovo zlepšoval. Podčiarkol by som skutočnosť, že v tomto prípade štát podporil vznik súkromného vlastníctva a vytvoril podmienky na to, aby sa tieto firmy rozvíjali samostatne, čiže jednotlivé firmy neboli riadené štátom. Štát síce povedal, aké sektory a s akými cieľmi si želá rozvíjať a podporovať, ale už samotná realizácia bola na samotnom a ziskom motivovanom podnikateľovi. Celý tento proces sa pritom udial bez zásadných obmedzení v oblasti ľudských práv, čiže pozitívnejšie než v inej ázijskej krajine – Číne. Aktuálne patrí Južná Kórea do skupiny najvyspelejších krajín G20, má jednu z desiatich najväčších ekonomík sveta (podľa HDP v parite kúpnej sily aj v nominále). No a na druhej strane máme odmeranú veľkosť ekonomiky Severnej Kórei v roku 2023 približne vo výške 40,2 miliarda juhokórejských wonov – čo je len približne 1,7 % z ekonomiky Južnej Kórei v tom istom roku.

Silný a slabý

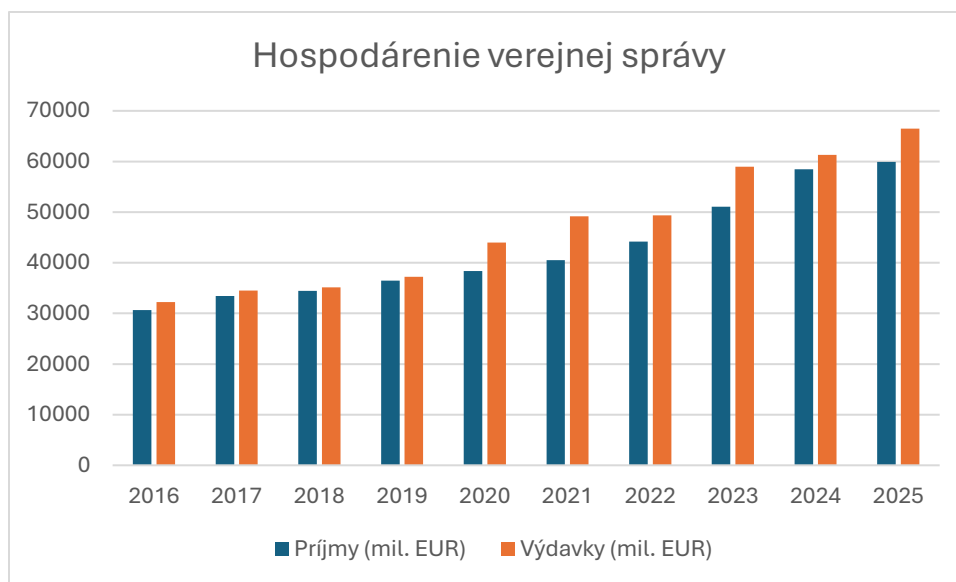
Ako som v úvode načrtol, povaha demokratického štátu môže byť rôzna podľa miery služieb, ktoré poskytuje. Na základe svojej vlastnej historickej skúsenosti a vplyvom kultúrnych odlišností, je štát buď silný, štíhly alebo kdesi uprostred. Striedaním sa ľavicových, pravicových alebo centristických vlád prebieha samotná súťaž o to, ktorý spôsob spravovania vecí verejných je pre obyvateľstvo viac vyhovujúci. To v sebe samozrejme zahŕňa aj fiškálnu politiku, čiže spravovanie verejných financií. Na Slovensku je aj vplyvom bývalého socialistického zriadenia dlhodobo dopyt po sociálnom, čiže silnom štáte.

„Len silný štát znamená lacnejšie potraviny, lacnejšie energie, lepšie zdravotníctvo a aj tvrdý postih politikov za ich zlyhania,“ bývalý predseda strany HLAS a súčasný prezident Peter Pellegrini.^[5]

Ľudia chcú istoty a väčšina obyvateľstva si nárokuje rôzne štátne dávky. Jedná sa predovšetkým o oblasti ako bezplatné zdravotníctvo, školstvo, cenovo dostupné energie, potraviny a bývanie. Podľa prieskumu agentúry Fokus z roku 2018 až 87 % respondentov súhlasilo s tým, že štát musí garantovať bezplatnú zdravotnú starostlivosť a 81 % s tým, že vysokoškolské štúdium nemá byť spoplatnené a školstvo má byť bezplatné. Veľkú dôveru v silný preukázalo i to, že 68 % respondentov súhlasilo s tým, že štát by mal zabezpečiť prácu a slušnú životnú úroveň pre každého a len 16 % opýtaných súhlasilo s tým, že životná úroveň a platové ohodnotenie je zodpovednosťou jednotlivca a nie spoločnosti.^[6] Ľudia tak zodpovednosť za svoj osud dávajú do rúk politikom, ktorí im populisticky sľubia rôzne nárokovateľné benefity, ako napríklad trináste dôchodky. S tým je na Slovensku aj spojená požiadavka po ráznom, silnom vodcovi – politikovi, ktorý bude vystupovať sebavedomo budiac dojem, že veci sú pod kontrolou a idú podľa plánu. Ľudia sú za pocit istoty dokonca ochotní akceptovať aj istú stratu svojich slobôd a tolerovať prechod k tzv. soft-autokracii. Politici si tak jednoducho môžu zo štátneho rozpočtu zabezpečiť voličskú podporu, čo dlhodobo vedie k rozvratu verejných financií. V dlhodobom horizonte totiž narastajúci dlh bude musieť niekto zaplatiť. Keďže podľa Johna Maynarda Keynesa sme všetci v dlhodobom horizonte mŕtvy ^[7], tak väčšinu obyvateľstva ani politikov v skutočnosti netrápia akumulované dlhy z deficitov verejných financií. Zbytočne dnes Slovensko vynakladá skoro miliardu eur na trináste dôchodky, keď slovenská ekonomika dokáže vyprodukovať len desať dôchodkov z regulárnych dvanástich. Pri slabnúcej, konsolidáciami pridusenej ekonomike, bez rastúceho trendu sa totiž ekonomika zmenšuje a silný štát tak postupne ujedá viac zo stále sa zmenšujúceho koláča, ktorý produkuje súkromný sektor.

Silný štát = slabý občan

Graf nižšie ilustruje trend narastania výdavkov štátu, čiže to ako sa štát svojou veľkosťou cez rôzne zbytočné dávky nafukuje [8]. K výdavkom štátu by mali zodpovedať aj príjmy štátu, ktoré ich majú kryť. Pritom ešte takú dekádu dozadu malo Slovensko šancu hospodáriť s vyrovnaným rozpočtom – spĺňajúc Maastrichtské kritéria. Vážnosť rozvratu verejných financií potvrdzujú každoročné konsolidačné balíčky. Tie sú žiaľ koncipované nesystémovo, neadresne a výhradne na príjmovej strane štátneho rozpočtu. Načrtnuté opatrenia na výdavkovej strane sú nedostatočne popísané, ak vôbec. Pôsobí to, ako keby sa konsolidovalo bez plánu, čo samozrejme bude viesť k zlyhaniu – vid' citát Benjamina Franklina v úvode. Tieto opatrenia navyše otvárajú mnohé pandorine skrinky. Rovnako ako kedysi Otto von Bismarck zaviedol prvé sociálne poistenie, otvoril tak dvere ďalším podobným dávkam. Rovnaký efekt má u nás transakčná daň, ktorá sa okrem Slovenska zaviedla v krajinách ako Venezuela alebo Maďarsko, ktoré si už zvyšovaním nových daní prešlo. Nekoncepčnosť dokumentujú aj dočasné rušenia vybraných sviatkov. Bez šetrenia na výdavkovej strane však konsolidácia vyzerá ako deravé vedro, do ktorého vteká stále viac vody. Míňa sa efektu, nakoľko žiadne z opatrení reálne nepodporuje rast ekonomiky.

Tresk - plesk

Súbor prorastových ekonomických opatrení s názvom Tresk [9] priniesla najsilnejšia opozičná strana – Progresívne Slovensko. Dokument sa na 85 stranách snaží popísať súčasné problémy ako aj ich možné riešenia. Dokumentu je však oprávnené vyčítaná jeho všeobecnosť ako aj fakt, že v ňom absentujú konkrétne riešenia ako doceliť ekonomický rast i ozdraviť verejné

financie. Pozitívne sa však dá hodnotiť, že nejaký koncept vízie štátu aspoň vznikol. Aj autori uvádzajú, že dokument má slúžiť ako východiskový bod do diskusie o tom, aké Slovensko vlastne chceme? Príkro to kontrastuje s tým, ako je v súčasnosti prijímaný štátny rozpočet a ako sú robené konsolidačné opatrenia. To ako štát aktuálne nastavuje daňovo odvodový mix, totiž skôr pripomína rozprávku Josefa Čapka: *„Ako psíček a mačička piekli tortu“*. Prípadne by táto rozprávková klasika mohla byť adaptovaná pre súčasnú generáciu a prerozprávaná vo verzii *„Ako Lacko varil lekvár“*, narážajúc na výrok ministra financií Ladislava Kamenického obhajujúci formu konsolidácie. Akceptujúc fakt, že dopyt občanov po populistických politikoch priniesol rozvrat verejných financií a skutočnosť, že spôsob riadenia štátu dnes predstavuje skôr zmes nekonceptných krokov, je na mieste otázka: „Akú víziu má naša krajina?“ Zásadným problémom je, že keď nevieme čo chceme, nemáme to ako docieľiť. Poslednou veľkou víziou našej krajiny bol vstup do EU a NATO. Po páde totality a po prerušení prístupových rokovaní do spoločenstiev vyspelého a slobodného sveta vplyvom Mečiara a vlny izolácie s tým spojenej, bola vízia krajiny jasná. Aj opatrenia na ozdravenie ekonomiky z obdobia dvoch Dzurindových proreformných vlád priniesli svoje výsledky. Dokonca Slovensko malo v tomto období prezývku stredoeurópsky tiger, podobne ako Južná Kórea. Hľadajúc paralely s rozvojom Južnej Kórei, aj u nás sa vytvorila silná pro-exportná ekonomika postavená na automobilovom priemysle. Z takto naštartovanej ekonomiky ešte dlho benefitovali aj nasledujúce ľavicové vlády, ktoré mohli reálne hospodáriť s vyrovnaným rozpočtom. Dobré časy sa však namiesto tvorby rezerv prejedli. Problémom teda je, že občania nevidia, alebo zabúdajú, že bohatstvo a zvýšenie životnej úrovne im priniesol kapitalizmus a nie štátne dávky. Posledné dve dekády sa hovorí o tom, že nemôžeme byť len montovňa, ale že sa potrebujeme transformovať na mozgovňu, tzv. vedomostnú ekonomiku – rovnako ako sa to dialo v Kórei. Slovensko však namiesto ku vedomostnej ekonomike ide v protismere. Exportujeme talent, nakoľko zvýšené daňovo odvodové zaťaženie tak predražuje prácu, že prichádzame o vysokokvalifikované pracovné miesta a mozgy emigrujú tam, kde dostanú vyššiu čistú mzdu. Nepodporujeme ani domáce firmy. Dokonca ich majiteľov vyháname z krajiny. Napr. spoluzakladateľ IT firmy Eset, Miroslav Trnka, sa po politických útokoch voči jeho firme a osobe radšej odsťahoval do Čiech.

Natíska sa otázka: „Bol by opakom silného štátu, štát slabý?“ Vôbec nie. Zoštíhlenie štátu, čiže šetrenie, rušenie neadresných, plošných, neopodstatnených dávok, nadbytočných ministerstiev a úradov, realokácia zamestnancov štátu do súkromného sektora, by priniesli síce šokové, ale rýchle a efektívne zmeny, ktoré by boli do pár rokov v ekonomike viditeľné. Súčasná opatrenia skôr roztáčajú špirálu inflácie a každoročne predražujú obsluhu nášho dlhu. Uvedomme si, že štát sa neúmerne nafúkol a stučnel, aby mohol rozdávať a byť tzv. sociálnym. Je to ako keby nám diagnostikovali obezitu a s tým spojené komorbidné riziká. Dobrý lekár by takémuto pacientovi naordinoval diétu a zmenu životného štýlu. Čiže chudnutie. Vláda však ordinuje viacero nových daní, zvyšuje existujúce dane a odvody. Čiže ešte väčšie priberanie. Samotná

orientácia výhradne na stranu príjmu ilustruje to, že niekedy nič nerobiť je lepšie ako robiť niečo zle. Nepekne tu na ilustráciu poslúži smrť iného amerického prezidenta. Georga Washingtona, ktorý zomrel 14. decembra 1799 na pľúcne ochorenie vo veku 67 rokov po tom, ako predošlý deň vonku zmokol a prechladol v zlom počasí. Večer začal pociťovať bolesť hrdla. Jeho osobný lekár James Craik spolu s ďalšími privolanými lekármi mu naordinovali okrem obkladov a kloktania aj vtedy zaužívané púšťanie žilou ^[9]. Celkovo mu odobrali až 2.5 litra krvi, čo viedlo k šoku a smrti. Späť sa to vyhodnocuje tak, že prehnaná aktivita lekárov na úkor konzervatívneho a pokojového prístupu viedli k predčasnej smrti prezidenta. Z toho vyplýva, že aktivita by niekedy mala spočívať v pasivite. Čiže menej brať súkromnému sektoru, ponechať viac zdrojov v ekonomike a peňaženkách ľudí a na strane druhej, poskytovať len také služby štátu, ktoré sú celospoločensky opodstatnené a nevyhnutné.

Zdroje literatúry

[1] Juraj Karpiš: Zlé peniaze, INESS, 2015

[2] Eamonn Butler: Hayek a jeho prínos k politickému a ekonomickému mysleniu dneška, Nadácia F.A. Hayeka, 2019

[3] Hoppe, Hans-Hermann, "Socialism: A Property or Knowledge Problem?" Review of Austrian Economics

<https://mises.org/review-austrian-economics/socialism-property-or-knowledge-problem>

[4] Martin Jursa, Janči Tonka: Finax podcast – Južná Kórea ekonomický zázrak na rieke Han, 2025

<https://youtu.be/ijxvKTPE-TU?si=PPDfEk9g9eQeigSc>

[5] Strana Hlas: Silný štát, 2024

<https://www.silnystat.sk/>

[6] Peter Gonda, Sociálny štát: realita namiesto mýtov, 2020

<https://konzervativizmus.sk/socialny-stat-realita-namiesto-mytov/>

[7] John Maynard Keynes: A Tract on Monetary Reform, 1923

[8] INESS – Inštitút ekonomických a spoločenských analýz: Cena štátu, 2025

<https://www.cenastatu.sk/>

[9] Ľudovít Ódor, Štefan Kišš, Martin Krok: TRESK – Totálny reštart Ekonomiky Slovenska, 2025

<https://progresivne.sk/tresk/>